

JAMES JOYCE
Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 1989-2012 (5 baskı)
© 1989 İletişim Yayıncılık A. Ş.

A Portrait of the Artist as a Young Man

© Önsöz: Harry Levin, “The Artist”, *Joyce’s Portrait: Criticisms and Critiques*, Thomas E. Connolly (yay. haz.),
Appleton-Century-Crofts, Meredith Publishing Company, 1962.

İletişim Yayınları 73 • İletişim Klasikleri 82

ISBN-13: 978-975-05-1711-2

© 2015 İletişim Yayıncılık A.Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMELERİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Emrah Serdan, Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Umberto Boccioni, “Bir Adamın Başının Dinamizmi”, 1913

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Ümran Küçükislamoglu

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JAMES JOYCE

Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi

A Portrait of the Artist as a Young Man

ÇEVİREN *Murat Belge*

HARRY LEVIN'İN ÖNSÖZÜ VE
MURAT BELGE'NİN SONSÖZÜYLE



JAMES JOYCE 2 Şubat 1882'de Dublin'in banliyölerinden Rathgar'da dünyaya geldi. Babası John Stanislaus müsrifliğiyle meşhur bir memurdu. Annesi yetenekli bir piyanistti. Çocukluğunda prestijli bir Cizvit koleji olan Clongowes Wood'a yazıldı ama para sıkıntılan yüzünden buradaki eğitimi uzun sürmedi. Belvedere College'da öğrenimini sürdürdü, yazmaya olan yeteneği bu yıllarda fark edildi. University College Dublin'de okuduğu yıllarda yazdığı bir eleştiriyile Ibsen'in dikkatini çekti. Bu dönemde oyunlar ve şiirler yazıyordu fakat hiçbirini günümüze kalmamıştır. Üniversiteden 1902 yılında mezun olduktan sonra doktor olma düşüncesiyle Paris'e gitti ancak ertesi yıl annesini kaybedince İrlanda'ya döndü. Sandycove'daki Martello Kulesi'ne taşındı; burada şiirler ve hikâyeler yazdı. 1904 yılında Nora Barnacle ile tanıştı, birlikte Dublin'den ayrıldılar; Joyce, Pula ve Trieste'de dil okullarında çalıştı. Roma'da banka veznedarlığı yaptı. Bu sırada *Dublinliler*'i oluşturacak öyküleri ve *Stephen Hero* adındaki otobiyografik roman denemesinin bölümlerini birer ikişer yazmaktaydı. 1912 yılında Galway ve Dublin'e yaptığı ziyaret İrlanda'ya son gidişi oldu. 1914 yılında *Dublinliler* yayımlandı. Ertesi yıl *Sürgünler*'i tamamladı ve Trieste'den ayrılarak İsviçre'ye gitti. *Stephen Hero*'yu değiştirerek hikâyeleştirdiği *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* 1916 yılında yayımlandı. Ertesi yıl *Ulysses*'i yazmaya başladı ve bir dergide tefrika etti. Savaş sona erdikten sonra önce Trieste'ye, daha sonra yirmi yıl boyu yaşayacağı Paris'e yerleşti. Bu yıllarda Paris'te yaşayan diğer yabancı yazarların arasına karıştı ve avangart bir yazar olarak ün kazandı. *Ulysses*, 1922 yılında Paris'te İngilizce olarak kitap halinde yayımlandı. Ertesi yıl *Finnegans Wake*'i yazmaya başladı. Dilin var olan tüm kurallarını çiğneyen bu romanın büyük bir kısmını arkadaşları yazar Samuel Beckett'e dikte ederek yazmıştır. 1931 yılında yirmi yedi yıldır beraber olduğu Nora ile evlendi, ertesi yıl ilk torunu dünyaya geldi. *Finnegans Wake* 1939 yılında yayımlandı. Yazı Étretat ve Berne'de geçiren Joyce ailesi savaşın başlamasıyla önce Vichy yakınlıklarına, ertesi yıl da Zürich'e taşındı. 1941 yılında ülser delinmesi geçiren Joyce 13 Ocak günü elli sekiz yaşında hayata gözlerini yumdu. Zürich Hayvanat Bahçesi yakınlarındaki Fluntern Mezarlığı'na defnedildi; İsviçreli tenor Max Meili naaşının başında Monteverdi'nin *L'Orfeo* operasından "Addio terra, addio cielo"yu (Elveda yeryüzü, elveda gökyüzü) okudu. Hayatı ve eserleri bugün hâlâ her 16 Haziran'da (*Ulysses*'teki olayların geçtiği günden esinlenerek) "Bloomsday" gününde kutlanmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ	15
ÖNSÖZ	
SANATÇI / HARRY LEVIN	29
1907 DUBLIN HARİTASI	48

Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi

SONSÖZ	
SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ / MURAT BELGE	323

Birinci Bölüm

"Et ignotas animum dimittit in artes."

OVID, *Metamorphoses*, VIII., 18

Evvel zaman içinde ve ne güzel evvel zamanlardı onlar bir küçük mööinek varmış yoldan aşağı inen ve yoldan aşağı inen bu küçük mööinek tuku bebek adında cici bir küçük çocuğa rastlamış...

Bu masalı ona babası anlattıydı, babası ona bir camın arkasından bakardı: Kılı bir yüzü vardı.

Tuku bebek oydu: Mööinek Betty Byrne'ün yaşadığı yerdeki yoldan aşağı iniyordu: Betty Byrne limonlu pasta satardı.

Küçük yeşil çayırda

Ah, o yaban gülleri.

Bu türküyü söylerdi. Bu, onun türküsüydü.

Ah, o yaban güyyeyi.

Yatağını ıslatırsan önce sıcak olur sonra soğur. Annesi muşamba koydu. Bir tuhaf kokusu vardı.

Annesi babasından daha güzel kokuyordu. Oğlu oynasın diye piyanoda gemici havaları çalardı. O da oynardı:

*Tralala lala,
Tralala tralalay,
Tralala lala,
Tralala lala.*

Charles Amca'yla Dante el ırparlardı. Onlar annesiyle babasından daha yaşlıydı ama Charles Amca Dante'den de yaşlıydı.

Dante'nin dolabında iki fırçası vardı. Kestanerengi kadife kaplı olanı Michael Davitt içindi, yeşil kadife kaplısı da Parnell için. Dante'ye ne zaman ince kâğıt götürse o da ona bir pastel kalemi verirdi.

Venceler yedi numarada oturuyorlardı. Başka annesi babası vardı onların. Eileen'in annesi babası. Büyüdükleri zaman Eileen'le evlenecekti. Masanın altına saklandı. Annesi dedi ki:

– Stephen özür dileyecek.

Dante dedi ki:

– Elbette, yoksa kartallar gözlerini oyarlar.

Gözlerini oyarlar,
Özür dile,
Özür dile,
Gözlerini oyarlar,

Özür dile,
Gözlerini oyarlar,
Gözlerini oyarlar,
Özür dile.

Geniş oyun alanları oğlanlarla dolup taşıyordu. Herkes bağıyor, yönetmenler de güçlü sesleriyle onları yüreklendiriyordu. Solgun, serin bir akşamüstüydü ve futbol oynayanların her vuruşunda sıvaşık meşin yuvarlak kü rengi ışığın içinden ağır bir kuş gibi uçuyordu. Takımın açığın-

da, ta çizgide duruyordu; yönetmenin gözünden, oynayanların kaba ayaklarının saldırısından uzak, ara sıra koşar gibi yapıyordu. Oynayan topluluğun ortasında kendi gövdesinin ufaklığını, zayıflığını duyuyordu; gözleri de zayıftı ve suluydu. Rody Kickham böyle değildi: Üçüncü sınıfın kaptanı olacak diyordu herkes.

Rody Kickham iyi çocuktu ama Pis Roche çok kötüydü. Rody Kickham'ın baldırlarında zırhları, yemekhanede de bir sepeti vardı. Pis Roche'un elleri kocamandı. Cuma günleri verilen tatlıya, yorgana sarılı it eti diyordu. Bir gün sormuştu:

– Senin adın ne?

Stephen karşılık vermişti: Stephen Dedalus.

Sonra Pis Roche demişti ki:

– O ne biçim ad öyle?

Ve Stephen bir şey söyleyemeyince Pis Roche sormuştu:

– Baban neci senin?

Stephen karşılık vermişti:

– Bey!

Sonra Pis Roche sormuştu:

– Yargıç mı?

Takımın en ucunda ileri geri gidip geliyor, ara sıra da kısa kısa koşuyordu. Ama elleri soğuktan morarmıştı. Ellerini kemerli külrengi elbisesinin yan ceplerinde tutuyordu. Cebinin çevresindeydi kemer. Ayrıca dövme de yapıyordu. Bir gün bir oğlan Cantwell'e demişti ki:

– Şimdi döverim seni!

Cantwell karşılık vermişti:

– Git kendine göre birine çat! Cecil Thunder'ı döv de görelim. Kıçına bir tekme atar.

Bu çirkin bir sözdü. Annesi ona okulda kötü çocuklarla konuşmamasını söylemişti. Tatlı annesi! Kalenin avlusunda ilk ayrıldıkları gün onu öpmek için şapkasının tülünü iki kat edip kaldırmıştı. Ve burnuyla gözleri kıpkırmızıy-

dı. Ama o annesinin ağlamak üzere olduğunu görmezlikten geldi. Tatlı anneydi ama ağladığı zaman o kadar tatlı değildi. Ve babası da harçlık olarak iki beş şilinlik vermişti. Ve babası bir şey istediği zaman eve yazmasını, hiçbir zaman gam-mazlık etmemesini söylemişti. Sonra rektör, cüppesi uçuşarak, kalenin kapısında annesiyle, babasıyla el sıkışmıştı ve araba gidivermişti, içinde annesiyle babasıyla. Arabadan ona seslenmişlerdi, el sallayarak:

– Hoşça kal, Stephen, hoşça kal!

– Hoşça kal, Stephen, hoşça kal!

Kendini bir kargaşalığın girdabında buldu, parlayan göz-lerden, çamurlu botlardan ürkererek eğilip bacaklar arasından baktı. Çocuklar boğuşuyor, homurdanıyor, bacaklar birbirine sürtünüyor, tekme atıyor, tepiniyordu. Sonra Jack Law-ton'un sarı botları topu uzaklaştırdı ve bütün öbür bacaklar-la botlar topun ardından koştular. O da arkalarından biraz koştu, sonra durdu. Koşmak gereksizdi. Yakında tatil ola-cak, evlerine döneceklerdi. Akşam yemeğinden sonra etüt odasında sırasının içine yapıştırdığı sayıyı yetmiş yediden yetmiş altıya çevirecekti.

Burada, soğukta durmaktansa etüt odasında olmak daha iyiydi. Gökyüzü solgundu, soğukta ama kalede ışıklar yanı-yordu. Hamilton Rowan acaba hangi pencereden şapkasını hendeğe atmıştı diye düşündü, hem acaba o günlerde pen-cerelerin altında çiçek tarhları var mıydı? Kaleden çağrıldığı bir gün uşak ona kapının tahtasında askerlerin kurşun izle-rini göstermişti, sonra da cemaatin yediği şekerli gevrekten vermişti. Kalenin ışıklarını görmek hoştu, insanın içini ısı-tıyordu. Kitaplardaki gibi. Belki Leicester Manastırı da böy-leydi. Sonra Doktor Cornwell'in *İmla Kitabı*'nda güzel cüm-leler vardı. Şiir gibi ama doğru yazmayı öğretmek için yazıl-mış cümlelerdi yalnızca.

*Leicester Manastırı'nda öldü Wolsey,
Orada gömdü onu keşişler.
Kanker bitki hastalığı,
Kanser ise hayvanların.*

Başını ellerine dayayıp ocağın önündeki halıya uzanarak bu cümleleri düşünmek güzel olacaktı. Derisine yapışkan, çamurlu, soğuk su değmiş gibi ürperdi. İş yapmıştı sanki Wells. Küçük enfiye kutusunu Wells'in bayat kestanesiyle değış tokuş etmedi diye hendeğe yuvarlamıştı onu. Ne soğuk, ne yapışkandı su öyle! Çocuğun biri bir kere içine koca bir sıçanın atladığını görmüştü. Annesi Dante'yle ateşin yanında oturuyor, Brigid'in çay getirmesini bekliyordu. Ayaklarını ocağın demirine dayamıştı; işlemeli terlikleri sıcacıkta şimdi, öyle de güzel, ılık kokuyorlardı ki! Dante çok şey bilirdi. Mozambik Kanalı'nın nerede olduğunu, Amerika'nın en uzun nehrini, ayın en yüksek dağının adını hep o öğretmişti. Arnall Baba, Dante'den çok bilmiyordu çünkü papazdı ama babası da, Charles Amca da Dante'nin akıllı kadın, okumuş kadın olduğunu söylerlerdi. Ve Dante yemekten sonra o sesi çıkarınca, sonra da elini ağzına götürünce: Yürek yanmasıydı bu.

İlerilerden bir ses haykırdı:

– Herkes içeri!

Sonra üçüncü ve daha aşağı sıralardan başka sesler de haykırdı:

– Herkes içeri! Herkes içeri!

Oyuncular toplandılar, yüzleri kızarmıştı, çamura bulanmışlardı. O da aralarına karıştı; içeri gireceğı için sevinçliydi. Rody Kickham topu sıvaşık sırimından tutuyordu. Biri son bir vuruş için istedi: Ama o, çocuğa karşılık bile vermeden yürüdü. Simon Moonan verme dedi çünkü yönetmen bakıyordu. Çocuk Simon Moonan'a döndü:

– Neden dırlandığımızı hepimiz biliyoruz. McGlade'in kılıcısın da ondan.

Tuhaf bir sözdü kıl. O çocuk Simon Moonan'a öyle dedi çünkü Simon Moonan yönetmenin takma kolluklarını arkadan birbirlerine bağlar, yönetmen de kızmış görünürdü. Ama ses çirkindi. Bir gün Wicklow Oteli'nin yüznumarasında ellerini yıkamıştı. Sonra babası zincirinden tutup kapağı kaldırıncaya kirli sular yalağın deliğinden akıp gitmişti. Hepsini boşalınca delik öyle bir ses çıkarmıştı ki: Klkl. Birazcık daha seslice.

Bunu, bir de yüznumaranın beyaz görünüşünü anmak onu önce üşüttü, sonra ısıttı. İki musluk vardı çevirmek için, sonra su akıyordu: soğuk, sıcak. Önce üşüdü, sonra biraz ısındı: Hem muslukların üstünde adları da yazılıydı. Çok tuhaf şeydi bu.

Ve koridordaki hava da onu üşüttü. Hem tuhaf hem nemliydi. Ama yakında gazlı kalorifer yanacaktı ve yanarken hafif bir ses çıkarıyordu, bir küçük türkü gibi. Hep aynı: Oyun odasında çocuklar susunca duyuluyordu.

Aritmetik saatiydi. Arnall Baba tahtaya güç bir işlem yazarak:

– Haydi bakalım, kim kazanacak? Haydi, York! Haydi, Lancaster! dedi.

Stephen elinden geleni yaptı ama işlem çok zordu, aklını karıştırdı. Ceketinin ön cebine iğnelenmiş ipek arma üstündeki beyaz gül titremeye başladı. Aritmetiği iyi değildi, ama York yenilmesin diye elinden geleni yaptı. Arnall Babanın yüzü çok karanlıktı ama kızgın değildi: Gülüyordu. Sonra Jack Lawton parmaklarını şaklattı ve Arnall Baba deftere bakarak:

– Doğru. Aferin Lancaster'e! Kırmızı gül kazandı. Haydin Yorklular! Çalışın! dedi.

Jack Lawton eğilip ona doğru baktı. Üstündeki kırmızı gülle ufak ipek arma çok güzel duruyordu çünkü sırtında mavi

denizci elbiseleri vardı. Stephen kendi yüzünün de kızardığını duyar gibi oldu, kim birinci gelecek diye girilen bahisleri hatırlayınca, Jack Lawton mu yoksa o mu diye. Kimi haftalar birincilik armasını Jack Lawton alıyordu, kimi haftalar da o. Öteki işlem üstünde çalışırken Arnall Baba'nın sesini işittikçe beyaz ipek arması titredi durdu. Sonra bütün coşkunluğu geçiverdi ve yüzünün serinliğini duydu. Böyle serinlediğine göre yüzü beyazlaşmış olmalı diye düşündü. İşlemi çözemedi ama artık umursamıyordu. Ak güller, al güller: Bunlar çok güzel renklerdi düşünmek için. Sonra birincilik, ikincilik, üçüncülük kartlarının renkleri de çok güzeldi: pembe, krem, eflatun. Eflatun, krem, pembe güller çok güzeldi düşünmek için. Belki bir yaban gülü olurdu bu renklerde ve küçük yeşil çayrıldaki yaban güllerinin türküsünü hatırladı. Ama yeşil gül bulunmazdı. Ama belki yeryüzünün bir köşesinde bulunurdu.

Zil çalınca sınıflar sırayla odalardan çıkıp yemekhaneye doğru koridorlardan yürüdüler. Tabağındaki iki tereyağı izine baktı durdu ama ıslak ekmeği yiyemedi. Masa örtüsü ıslaktı, gevşekti. Ama beyaz önlüklü sakar yamağın fincanına doldurduğu sıcak açık çayı içip bitirdi. Acaba yamağın önlüğü de nemli mi diye düşündü ya da acaba bütün beyaz şeyler nemli ve soğuk mu olur diye. Pis Roche'la Saurin ailelerinin kutular içinde yolladığı kakaodan içtiler. Çay içmediklerini söylüyorlardı, domuzlara göre diyorlardı çay için. Babaları yargıçtı, öyle deniyordu.

Çocukların hepsi Stephen'a garip görünüyordu. Hepsinin anneleri, babaları, değişik sesleri vardı. Evde olup başını anasının kucağına koymayı özledi. Ama olamazdı ki: Onun için, oyun, çalışma, dua bitsin de yatağına yatsın istedi.

Bir fincan daha sıcak çay içti. Fleming:

– Ne o? dedi. Bir yerin mi ağrıyor, nen var?

– Bilmiyorum, dedi Stephen.

– İşkembenden rahatsızsın, dedi Fleming, yüzün solmuş:
Geçer.

– Evet, dedi Stephen.

Ama rahatsızlığı orasında değildi. Hastalık yüreğinde diye düşündü, insanın yüreği hasta olabilirse eğer. İyi çocuktu Fleming, ilgi göstermişti. Ağlamak istedi. Dirseklerini masaya dayayarak kulaklarını açıp kapamaya başladı. Her açışında yemekhanenin gürültüsünü duyuyordu. Gece giden trenlerinki gibi gürliyordu. Sonra kapayınca kükreme uzaklaşıyordu, tünele giren bir treninki gibi. Dalkey'de o gece tren böyle kükremişti, sonra da, tünele girdiği zaman, kükreme kesilmişti. Gözlerini kapattı ve tren ilerledi, kükreyerek sonra susarak; gene kükreyerek, susarak. Hoş oluyordu kükreyip sustuğunu duymak ve sonra tünelden dışarı gene kükreyerek ve sonra gene durup.

Sonra büyük çocuklar yemekhanenin ortasında hasır boyunca inmeye başladılar; Paddy, Rath, Jimmy Magee, sonra sigara içmeye izinli olan o İspanyol, yün takke giyen ufak tefek Portekizli. Sonra aşağı sınıfların masalarıyla üçüncü sınıfın masaları. Ve her çocuğun yürüyüşü değişikti.

Oyun odasının bir köşesine oturup domino oynayanlara bakıyormuş gibi göründü, bir iki kere gazın şarkısını bir an için duyabildi. Kapıda birkaç çocukla yönetmen duruyor, Simon Moonan da takma kolluklarını düğümlüyordu. Onlara Tullabeg hakkında bir şeyler söylüyordu.

Sonra kapıdan uzaklaştı ve Wells, Stephen'a yaklaşarak:

– Söyle bakalım, Dedalus, yatağına yatmadan önce anneni öper misin? dedi.

Stephen karşılık verdi:

– Öperim.

Wells öbür çocuklara dönerek:

– Bakın burada her gece yatmadan önce annesini öpen biri var.

Öbürleri oyunlarını bırakıp gülerek döndüler. Bakışları altında kızardı:

– Öpmem.

Wells:

– Bakın burada her gece yatmadan önce annesini öpmeyen biri var, dedi.

Hep birden gene güldüler. Stephen da onlarla gülmeye çalıştı. Bir an içinde gövdesinin ateş gibi kızdığını, karma-karışık olduğunu duydu. Bu soruya verilecek doğru karşılık neydi? İki şey söylemişti ve Wells hâlâ gülüyordu. Ama herhalde Wells doğrusunu biliyordu çünkü dilbilgisi üç'teydi. Wells'in annesini gözünün önüne getirmeye çalıştı ama Wells'in yüzüne bakmaya yüreği kalmamıştı. Wells'in yüzünden hoşlanmıyordu. Enfiye kutusunu değiş tokuş etmedi diye bir gün önce onu hendeğe yuvarlayan Wells'di. Pis bir şakaydı bu; herkes öyle demişti. Hem su da ne soğuk ne sıvaşıktı. Sonra çocuklardan biri koca bir sıçanın hop diye içine atladığını görmüştü bir kere.

Hendekteki soğuk sıvaşık çamur bütün gövdesini kapladı ve etüt zili çalıp çocuklar oyun odalarından sıra sıra çıkarırken koridorun, merdivenlerin soğuk havasını elbiselerinin içinde duydu. Hâlâ ne söylemesi gerektiğini düşünüyordu. Annesini öpmesi doğru muydu, yanlış mı? Ne demekti bu, öpmek? İyi geceler demek için o yüzünü şöyle kaldırır annesi de yüzünü şöyle indirirdi. Öpüşmek buydu işte. Annesi dudaklarını onun yanağına koyardı; dudakları yumuşak olur, yüzünü ıslatırdı; bir de minicik ses çıkarırlardı: öpp. İnsanlar yüzleriyle neden yaparlardı bunu?

Etüt odasında otururken sırasının kapağını açarak içine yapıştırılmış sayıyı yetmiş yediden yetmiş altıya çevirdi. Ama Noel tatiline daha çok vardı. Ama günün birinde gelecekti çünkü dünya hep dönüyordu.

Coğrafyasının ilk sayfasında dünyanın resmi vardı: bu-

lutların ortasında kocaman bir top. Fleming'de bir kutu boya kalemi vardı, bir gece etütte dünyayı yeşil, bulutları da kahverengiye boyamıştı. Dante'nin dolabındaki iki fırça gibiydi, Parnell için olanı yeşil kadife kaplı, Michael Davitt için olanı da kestanerengi kaplı. Ama Fleming'e söylememişti bu renklere boyamasını. Fleming kendi öyle boyamıştı.

Dersini çalışmak için coğrafyayı açtı ama bir türlü Amerika'daki yerlerin adlarını öğrenemiyordu. Gene de hepsi değişik adı olan değişik yerlerdi. Hepsi başka ülkelerdeydiler, ülkeler kıtalardaydı, kıtalar yeryüzünde, yeryüzü evrendeydi.

Kitabın başındaki boş sayfayı çevirip oraya kendi yazdıklarını okudu: kendi adı, nerede olduğu.

Stephen Dedalus
Hazırlık Sınıfı
Clongowes Wood Okulu
Sallins
Kildare ili
İrlanda
Avrupa
Dünya
Evren

Bunlar onun yazısıydı: Bir gece de Fleming şaka olsun diye öteki sayfaya:

Stephen Dedalus benim adım,
İrlanda'dır vatanım.
Clongowes'da yaşarım
Cennet ise umudum.

diye yazmıştı.

Satırları tersinden okudu ama o zaman şiir olmuyordu. Sonra sayfayı kendi adına gelinceye dek aşağıdan yukarı-

ya okudu. Bu oydu işte: Sonra bir daha okudu. Evrenden sonra ne geliyordu? Hiçbir şey. Ama orada her şeyin çevresini saran incecik bir çizgi olabilirdi. Her şeyi, her yeri düşünmek çok büyük oluyordu. Yalnızca Tanrı yapabiliirdi bunu. Ne kocaman bir düşünce olduğunu düşünmeye çalıştı ama o yalnızca Tanrı'yı düşünebiliyordu. Onun adı nasıl Stephen'sa Tanrı'nın adı da Tanrı'ydı. *Dieu* Tanrı'nın Fransızcasıydı ve o da Tanrı'nın adıydı ve ne zaman birisi Tanrı'ya yalvarsa ve *Dieu* dese Tanrı bir Fransızın yalvardığını hemen anlardı. Ama her ne kadar yeryüzünün çeşitli dillerinde Tanrı için çeşitli adlar varsa da her ne kadar Tanrı yakaran bütün bu insanların çeşitli dilleriyle ne söylediklerini anlıyorsa da, sonuçta Tanrı hep aynı Tanrı olarak kalıyordu ve Tanrı'nın asıl adı Tanrı'ydı.

Böyle düşünüp durmak onu çok yordu. Başı çok büyümüş gibi geldi. O sayfaya dönüp kahverengi bulutlar ortasında duran yeşil yuvarlak dünyaya yorgun yorgun baktı. Acaba hangisi daha doğru diye düşündü, yeşil tutmak mı, yoksa kestane renkliyi tutmak mı, çünkü Dante bir gün makasıyla Parnell için olan yeşil kadifeyi fırçadan söküp ona Parnell'in kötü bir adam olduğunu söylemişti. Acaba şimdi evde bu konu üstüne tartışıyorlar mı diye düşündü. Buna politika deniyordu. İki taraf oluyordu: Bir yanda Dante, bir yanda babasıyla Mr Casey vardı ama annesiyle Charles Amca hiçbir taraftan değildi. Her gün gazetede bir şey oluyordu bu konuda.

Politikanın ne demek olduğunu bilmemek, evrenin nerede bittiğini bilmemek onu üzüyordu. Kendini küçük ve zayıf buldu. Ne zaman şiirdeki, söz sanatındaki çocuklar gibi olabilecekti acaba? Büyük sesleri, büyük pabuçları vardı, hem de trigonometri okuyorlardı. O zaman daha çok uzaktaydı. Önce tatil sonra öbür sömestr sonra gene tatil sonra bir sömestr daha sonra da gene tatil. Trenin tünelden gi-

rişi, çıkışı gibiydi, kulaklarını açıp kaparken çocukların yemekhanede yemek yiyişi gibiydi. Sömeſtr, tatil; tünel dışarı, ses, sus. Ne kadar uzaktı! En iyisi yatıp uyumaktı. Ama önce kilisede dua, sonra yatak. Titredi, esnedi. Çarşaf lar biraz ısındıktan sonra yatak pek güzel olacak. İlk başta öylesine soğuk oluyorlar ki. İlk başta nasıl soğuk olduklarını düşünmek titretti onu. Ama sonra ısınıyorlardı, o zaman uyuyabilirdi. Yorgun olmak pek tatlıydı. Gene esnedi. Gece duası sonra yatak: Titredi, esnemek istedi. Bir iki dakikaya kadar çok tatlı olacaktı. Soğuk, titreyen çarşaf lar dan sıcak bir dalganın süzülerek yayıldığını duyar gibi oldu, tepeden tırnağa ısınana dek daha sıcak, öylesine sıcak ama gene de hafifçe titredi, esnemek istedi.

Gece duası için zil çaldı, o da öbürlerinin ardından etüt odasından çıkarak sıraya girdi ve merdivenden aşağı ve koridorlardan kiliseye. Koridorlar karanlık aydınlanmıştı ve kilise karanlık aydınlanmıştı. Yakında her şey karacak, uyuyacaktı. Kilisede soğuk gece havası vardı ve mermerler gece denizi rengindeydi. Deniz gece gündüz soğuktu ama gecele yin daha soğuktu. Babasının evinin yanındaki setin altında soğuk ve karanlıktı. Ama çaydanlık ocağın yanında olurdu punç yapmak için.

Kilise yönetmeni tepesinde dua ediyordu ve belleği biliyordu yanıtları:

*Ey İsa, ağzımızı aç
Dillerimiz Senin övgünü bildirsin.
Yardıma mız gel, Ulu Tanrı!
Ey İsa, tez gel yardımımıza!*

Kilisede soğuk gece kokusu vardı. Ama kutsal bir koku ydu bu. Pazar törenlerinde kilisenin arkalarında diz çöken yaşlı köylülerin kokusuna benzemiyordu. O koku havanın, yağmurun, toprak ve pamuklu kumaş kokusuydu.

Ama çok kutsal köylülerdi onlar. Arkasından ensesine soluyorlar ve iç çekiyorlardı dua ederken. Biri Clane'de oturduklarını söyledi: Orada küçük evcikler vardı ve evciklerden birinin kapısında kucağında çocukla duran bir kadın görmüştü arabalar Sallins'den gelirken. Bir gece için o evde tüten tezek ateşinin karşısında uyumak ne güzel olurdu kim bilir; ateşle aydınlanmış karanlıkta, sıcak karanlıkta, köylülerin kokusunu soluyarak hava, yağmur, toprak, pamuklu. Ama ah, orada ağaçların arasındaki yol karanlıktı! Karanlıkta insan yolunu şaşırırdı. Oraların nasıl olduğunu düşünmek korkuttu onu.

Kilise yönetmeninin sesinin son duayı okuduğunu işitti. Ağaçların altındaki karanlık dışarıya karşı o da okudu bu duayı.

Yalvarıyoruz sana ey Tanrı, bu yeri ziyaret et ve düşmanın tuzaklarını uzaklaştır buradan. Kutsal meleklerin burada bizi huzura kavuştursunlar ve takdisin efendimiz İsa yoluyla üstümüzden eksik olmasın. Amin.

Yatakhane soyunurken parmakları titriyordu. Parmaklarına çabuk olun dedi. Işık sönmeden soyunması, diz çöküp duasını okuyup yatağına girmesi gerekiyordu; ölünce cehenneme gitmemek için. Hızla çoraplarını çıkarıp geceliğini çabucak giydi ve yatağının yanında diz çökerek hızla duasını okudu, ışıkların sönmesinden korkarak. Mırıldanırken omuzlarının titrediğini duydu:

Tanrı annemi, babamı kutsa ve onları bana bağışla!
Tanrı küçük kardeşlerimi kutsa ve onları bana bağışla!
Tanrı Dante'yle Charles Amcamı kutsa ve onları bana
bağışla!

Haç çıkararak hızla yatağına tırmanıp geceliğinin eteklerini ayaklarının altına sıkıştırdı, soğuk beyaz çarşafların altın-

da kıvrıldı, tir tir titreyerek. Ama ölünce cehenneme gitmeyecekti, titreme de geçecekti. Bir ses yatakhanedeki çocuklara iyi geceler diledi. Bir an için örtünün üstünden bakınca, yatağını saran ve onu her yandan çeviren sarı perdeleri gördü. Işık sessizce söndü.

Yönetmenin ayakkabıları uzaklaştı. Nereye? Merdivenden aşağı, koridorlara mı yoksa uçtaki odasına mı? Karanlığı gördü. Geceleri oralarda dolaşan, gözleri araba fenerleri kadar büyük köpek doğru muydu acaba? Bir katilin hortlağıymış diyorlardı. Uzun bir korku ürpertisi bedenini dolaştı. Kalenin karanlık giriş avlusunu gördü. Eskimiş giyimleriyle yaşlı uşaklar merdivenin üstündeki ütü odasındaydılar. Çok eskidendi. Yaşlı uşaklar sessizdi. Orada bir ateş yanıyordu ama avlu gene de karanlıktı. Avlunun merdivenlerinden bir karaltı tırmanıyordu. Sırtında mareşallerin beyaz pelerini vardı; yüzü soluk ve garipti; elini gövdesine bastırmıştı. Garip gözleriyle yaşlı uşaklara baktı. Onlar da ona baktılar ve efendilerinin yüzünü, pelerini gördüler ve ölümcül bir yara aldığını anladılar. Ama baktıkları yerde yalnızca karanlık vardı: Yalnızca karanlık sessiz hava. Efendileri ölüm yarasını denizlerin ötesinde, Prag'daki savaş meydanında almıştı. Meydanda duruyordu; elini gövdesine bastırmıştı; yüzü soluk ve garipti ve bir mareşalin beyaz pelerini giymişti.

Of ne soğuk, ne tuhaftı düşünmek bunları. Bütün karanlık soğuktu, tuhaftı. Soluk garip yüzler vardı orada, araba feneri gibi kocaman gözler. Katillerin hortlakları, denizler ötesindeki savaş meydanlarında ölümcül yaralar almış mareşallerin gölgeleri idi bunlar. Ne anlatmak istiyorlardı ki yüzleri öylesine garipti?

Yalvarıyoruz sana, ey Tanrı, bu yeri ziyaret et ve düşmanın...

Tatilde eve dönmek! Çok güzel olacaktı: Çocuklar söylemişti ona. Bir kış sabahının erken saatinde kale kapısının

önünde arabaya binmek. Arabalar çakılların üstünden geçiyorlar. Rektör için üç kere sağ ol!

Sağ ol! Sağ ol! Sağ ol!

Arabalar kilisenin önünden geçerken bütün kasketler havalanıyor. Güle oynaya yollardan geçtiler. Arabacılar kırbaçlarının ucuyla Bodenstown'u gösteriyorlardı. Çocuklar alkış tuttu. Şen Çiftçi'nin çiftliğini geçtiler. Alkış üstüne alkış. Clane'in içinden geçtiler, alkışlayıp alkışlanarak. Köylü kadınlar kapı eşiklerinde, köylüler orada burada duruyorlardı. Vardı o güzelim koku havada: Clane kokusu: yağmur, kışlı hava, için için yanan tezek, bir de pamuklu.

Tren çocuklarla doluydu: Upuzun bir çikolata treni ki, kaplamaları kremadan. Kondüktörler oraya buraya gidip kapıları açıyor, kapıyor, kilitliyor, açıyor. Lacivertli, gümüş rengi adamlar; gümüşsü düdüklere vardı ve anahtarları hızlı müzik yapıyordu: şık, şık, şık, şık.

Ve tren engebesiz topraklardan koşturarak Allen tepesini geçti. Telgraf direkleri geçiyor, geçiyordu. Tren gidiyor, gidiyordu. Biliyordu tren. Babasının evinin avlusunda fenerler, yeşil dallardan ipler vardı. Pencerelemin arasındaki aynalarda çobanpüskülleriyle sarmaşıklar vardı. Duvarlardaki eski portrelerde kırmızı çobanpüskülleriyle yeşil sarmaşıklar vardı. Çobanpüskülleriyle sarmaşıklar onun için, Noel için.

Ne tatlı...

Bütün herkes. Hoş geldin, Stephen! Hoş geldin sesleri. Annesi öptü. Doğru mu bu? Babası polis müdürüydü şimdi; yargıçtan da büyük. Hoş geldin, Stephen!

Gürültüler...

Tel boyunca kayan perde halkalarının sesi vardı, leğenlerde şırıldaayan su sesi vardı. Yatakhanede kalkma, giyinme, yıkanma gürültüsü vardı; yönetmen bir aşağı, bir yukarı yü-

rüyüp çocuklara iyi giyinmelerini söylerken bir el çırpması sesi vardı. Soluk bir gün ışığı geri çekilmiş sarı perdeleri, dağınık yatakları göz önüne serdi. Yatağı çok sıcaktı, yüzüyle bedeni de çok sıcaktı.

Doğrulup yatağının kenarına oturdu. Güçsüzdü. Çoraplarını giymeye çalıştı. Çoraplar kötü, kaba geldi. Gün ışığı tuhaftı, soğuktu.

Fleming:

– İyi değil misin? dedi.

Bilmiyordun; Fleming:

– Yat yatağına, dedi. İyi olmadığını McGlade'e söylerim.

– Hasta!

– Kim hasta?

– McGlade'e söyleyin.

– Yatağına gir!

– Hasta mı?

Ayağından sarkan çorabını çıkarırken, çocuğun biri de kollarını tuttu. Sıcak yatağına tırmandı.

Çarşafın arasına kıvrıldı, ılık ışıldamalarına sevinerek. Çocukların sabah töreni için giyinirlerken kendisi için konuştuklarını duydu. Kötü şaka, diyorlardı, hendeğe yuvarlamak.

Sonra sesleri durdu, gitmişlerdi. Yatağının yanından bir ses:

– Dedalus bizi söylemezsin, değil mi? dedi.

Wells'in yüzü oradaydı. O yüze bakınca Wells'in korktuğunu gördü.

– İsteyerek olmadı. Söylemezsin, değil mi?

Babası ne olursa olsun kimseyi ele vermemesini söylemişti. Başını sallayarak hayır dedi ve sevinç duydu.

Wells:

– İsteyerek olmadı, vallahi. Şaka olsun diye. Affet!

Yüz ve ses gittiler. Korktuğu için üzgündü. Bir hastalık olmasından korkuyordu. Kanker bir bitki hastalığıdır, kanserse hayvanların: Ya da bir başka değişik. Bu çok daha önce-

di, sonra akşam ışığında oyun meydanındayken, takımının ucunda oradan oraya sürüklenirken, külrengi ışığının içinde alçak uçan ağır bir kuş. Leicester Manastırı ışıklı. Wolsey orada öldü. Keşifleri kendileri gömdü onu.

Wells'in yüzü değildi, yönetmeninkiydi. Yalandan yapmıyordu. Hayır, hayır: Gerçekten hastaydı. Yalancılıktan değildi. Sonra yönetmenin elini alnında duydu; yönetmenin soğuk nemli eline karşılık alnının sıcak nemliliğini duydu. Sıçana dokunmak böyle olurdu işte, sıvaşık, ıslak, soğuk. Her sıçanın iki gözü vardı dışarı baksın diye. Kaygan sıvaşık kürkleri, sıçramak için bir araya toplanmış minik minik ayaklar, sıvaşık kara gözler dışarı bakmak için. Onlar anlamları sıçramanın ne olduğunu. Ama sıçanların kafaları trigonometriyi anlamazdı. Öldükleri zaman yan yatarlardı. Kürkleri kururdu o zaman. Yalnızca ölü şeyler olurlardı.

Yönetmen gene oradaydı ve onun sesiydi kalkması gerektiğini, Papaz Baba'nın kalkıp giyindikten sonra revire gitsin dediğini söyleyen. Ve elinden geldiği kadar hızla giyinmeye çabalarırken yönetmen:

– Michael Kardeş'e gideceğiz çünkü uf olduk, dedi.

İyiliğindendi bu. Onu güldürmek içindi. Ama yanakları, dudakları titreyip durduğu için gülemedi: O zaman da yönetmen kendi başına gülmek zorunda kaldı.

Yönetmen haykırdı:

– Marş marş! Soğanayak! Sarmısakayak!

Birlikte merdiveni inerek banyoyu geçip koridordan yürüdüler. Banyo kapısının yanından geçerken belli belirsiz bir korkuyla sıcak tezek renkli bataklık suyunu, sıcak nemli havayı, şapırtı seslerini, ilaca benzeyen o havlu kokularını hatırladı.

Michael Kardeş revirin kapısında duruyordu ve sağındaki karanlık odacığın kapısından ilacımsı bir koku geliyordu. Raflardaki şişelerden geliyordu bu. Yönetmen, Michael Kar-

deş'le konuştu ve Michael Kardeş cevap verdi ve yönetmenle efendim diye konuştu. Kır düşmüş kızılımsı saçları vardı ve tuhaf bir görünüşü. Her zaman kardeş kalması tuhaftı. Kardeş olduğu için onunla efendimli konuşulamaması ve görünüşünün değişik olması da tuhaftı. Yeterince kutsal mı değildi ya da neden öbürlerine bir türlü yetişemiyordu?

Odada iki yatak, yatağın birinde bir çocuk vardı. Ve içeri girdikleri zaman seslendi:

– Merhaba, Küçük Dedalus'muş. Ne oldu?

Dilbilgisi üç'ten bir çocuktuktu. Stephen soyunurken Michael Kardeş'ten tereyağlı kızarmış ekmek istedi.

– Haydi, ne olur! dedi.

– Yağ mı? dedi Michael Kardeş. Sabah doktor gelince taburcu kâğıdını alacaksın.

– Öyle mi? dedi çocuk. Daha iyileşmedim.

Michael Kardeş tekrarladı:

– Taburcu kâğıdını alacaksın. Söylüyorum işte.

Külleri silkelemek için ateşe eğildi. Tramvay atlarının uzun sırtları gibi uzun bir sırtı vardı. Büyük bir ciddiyetle ocağın demirini silkti ve dilbilgisi üç'ten çocuğa doğru başını salladı.

Sonra Michael Kardeş gitti. Dilbilgisi üç'ten çocuk da az sonra yüzünü duvara dönüp uyudu.

Bu revirdi. Hastaydı öyleyse. Annesine, babasına söylemek için eve yazmışlar mıydı acaba? Ama papazlardan birinin gidip kendi söylemesi daha çabuk olurdu. Ya da papazın götüreceği mektubu o yazardı.

Sevgili anneciğim,

Ben hastayım. Eve dönmek istiyorum. Ne olur gelip beni eve götürün. Revirdeyim.

Sizi seven oğlunuz,
Stephen